

Skyddsvärda trädmiljöer i Skåne för bevarandet av den biologiska mångfalden

Per Blomberg

Naturskyddsföreningen i Skåne

med stöd av

Förord

Skåne har den största artrikedomen i landet när det gäller trädrika miljöer. Här finns också flera skogsekosystem som saknas eller är väldigt sällsynta i övriga landet. Flertalet trädmiljöer i Skåne har varit intensivt utnyttjade av människor under lång tid och bevarandet av dessa miljöers naturvärden kräver oftast någon form av skötsel. Tillsammans med delar av Halland och Blekinge tillhör Skåne den nemoral zonen och har mer gemensamt med kontinentens naturgeografiska förhållanden än övriga Sverige. Skånes särställning när det gäller biologisk mångfald är spännande och kräver ett annorlunda synsätt än för övriga delar av landet. Genom ett par tidigare arbeten har jag kommit i kontakt med skyddsvärda skogar i Skåne, bl a genom naturvårdsprogrammet för fd. Kristianstads län. Det har varit uppenbart för mig att det saknas en samlad översikt av de mest värdefulla trädrika miljöerna. Många av de rödlistade "skogsarterna" finns i hagmarker, parker och alléer och dessa miljöer inbegriper inte vad vi normalt kallar skog. Därför måste vi bredda begreppet till trädmiljöer. Det saknas också landskapsekologiska analyser av hela landskapet utifrån de olika regionernas förutsättningar. Min ambition med detta arbete är att under den begränsade tid jag har till förfogande, samla in och sammanställa översiktlig kunskap om de mest värdefulla trädmiljöerna i Skåne. Det är min förhoppning att materialet kan bli användbart för olika myndigheter, kommuner, organisationer och andra med ansvar och intresse för bevarandet av vår biologiska mångfald. Arbetet har genomförts som en del av examensarbetet vid den internationella masterskursen i biologisk mångfald vid Centrum för Biologisk Mångfald under sommaren 1999. Därefter har Naturskyddsföreningen i Skåne gjort det möjligt att färdigställa materialet i denna rapport med bistånd från Svenska Naturskyddsföreningen, Världsnaturfonden och Sparbanken Finn. Ett speciellt tack vill jag rikta till Urban Emanuelsson, Thomas Engqvist och Börge Pettersson vid Centrum för biologisk mångfald i Uppsala, Erik Ederlöv vid Skogsvårdsstyrelsen och Göran Mattiasson vid Länsstyrelsen i Skåne för hjälp under arbetets gång samt Jörg Brunett vid institutionen för naturvårdsbiologi och Ulf Gärdenfors vid ArtDatabanken för stöd och tips. Min bedömningsgrupp för examensarbetet, Sven G. Nilsson och Lena Gustavsson, har gett många värdefulla synpunkter. Ett stort tack till de naturvårdsansvariga i olika skånska kommuner och kretsaktiva för uppgifter om skyddsvärda trädmiljöer. Ytterligare ett antal personer har varit behjälpliga på olika sätt, ett stort tack till er alla.

Per Blomberg
Lund 15/8 2000

Text och presentation: Per Blomberg
Kartor: Ur Gröna kartan, Lantmäteriet. Medgivande L2000/1146
Tryckning: Copy quick, Malmö
Upplaga: 200 ex första tryckningen år 2000, 100 ex andra tryckningen 2003.

Naturskyddsföreningen i Skåne

Box 1013
221 04 Lund
046-139670
kansli.skane@snf.se

Omslag: Döda träd i hagmark intill Bellinga slott. Foto: Per Blomberg 1996.
Baksida: Lågor vid Bergsjöhölm. Foto: Per Blomberg.

Detta är den andra upplagan vilken inkluderar mindre korrigeringar.

Innehåll

0 Sammanfattning	4
1 Bakgrund	5
1.1 Skånes trädmiljöer	5
1.2 Skånes trädrika miljöers betydelse	5
1.3 Biologisk mångfald	5
1.4 Skyddsbehov	5
1.5 Behov av översikt	6
1.6 Syfte	6
1.7 Definitioner och begrepp	7
2 Skånes trädrika miljöer	8
2.1 Historisk dynamik	8
2.1.1 Naturskogen	8
2.1.2 Kulturskapad dynamik	13
2.1.3 Modern kulturpåverkan	15
2.2 Skånes trädrika miljöer idag	16
2.2.1 Sammansättning	16
2.2.2 Regioner	13
2.2.3 Åldersstruktur	19
2.2.4 Skyddad skog	19
2.2.5 Trädrik ängs- och hagmark	19
2.2.6 Nyckelbiotopsinventeringen	20
2.3 Biologisk mångfald	21
2.3.1 Träden och buskarna	23
2.3.2 Övriga kärlväxter	31
2.3.3 Mossor	31
2.3.4 Lavar	31
2.3.5 Svampar	32
2.3.6 Evertebrater	33
2.3.7 Vertebrater	36
3 Särskilt skyddsvärda skogsmiljöer	37
3.1 Metodik	37
3.1.1 Biologiska värdekriterier	38
3.1.2 Urval	40
3.2 Resultat på landskapsnivå	44
3.3 Resultat på beståndsnivå	45
Särskilt värdefulla områden	49
1 Västskånska slättbygden	49
2 Sydvästskånska sjölandskapet	67
3 Romeleåsen	83
4 Vombsänkan	91
5 Sydskaånska sjölandskapet	95
6 Sydöstskånska slättlandskapet	107
7 Linderödsåsens södra del	113
8 Linderödsåsens norra del	123
9 Sydskaåns mellanbygder	135
10 Söderåsen	151
11 Centralskaånska mellanbygden	161
12 Nävlingeåsen	173
13 Kristianstadsslätten	179
14 Bjärehalvön	183
15 Hallandsåsen	189
16 Nordskaånska skogsbygden	197
17 Nordostskaånska mellanbygden	221
18 Nordöstskaånska sjölandskapet	225
19 Ryssberget	233
5 Åtgärdsförslag	237
5.1 Säkerställande	237
5.2 Underlag	239
5.3 Utbildning	239
5.4 Skötselplaner	240
5.5 Miljöcertifiering	240
5.6 Landskapsekologisk planering	240
5.7 Restaurering	241
5 Bilagor	243
Referenser	243

Ek, Torup. Foto: Per Blomberg 1992.

Sammanfattning

Skånes trädrika miljöer är några av landets artrikaste naturtyper och genom omfattande mänsklig påverkan finns här också flest rödlistade arter. Större delen av Skåne tillhör den mellaneuropeiska lövskogsregionen och skiljer sig därmed från övriga landet. Här dominerar ädellövs skogen som bara täcker 1% av landets skogsareal men hyser över hälften av dess rödlistade arter.

Den långa hävdpåverkan som de skånska skogsekosystemen har utsatts för har skapat speciella sammansättningar av organismer som ofta kräver fortsatt hävd för att finnas kvar. I takt med att det moderna skogsbruket har minskat variationen i skogslandskapet och tagit bort många av de viktiga livsmiljöerna för olika arter har andra trädrika miljöer som hagar, parker, alléer och kyrkogårdar fått stor betydelse för dessa arters överlevnad.

Riktigt grova gamla träd, ihåliga träd och död ved är några av de viktigaste livsmiljöerna för en stor del av skogsarterna. Dessa miljöer med jätteträd har främst kunnat leva kvar kring våra gods i ängs- och hagmarker. Ju äldre träd ju mer intressanta för sällsynta arter. I Skåne bedöms ca 500 ekar över 4 meter i omkrets finnas kvar.

De värdefulla områdenas lokalisering och närhet till andra områden har stor betydelse för genetiskt utbyte mellan arters populationer och förekomst av metapopulationer. Trakter med många värdefulla områden har speciellt höga naturvärden och kräver

landskapsekologisk planering och samordnad hänsyn mellan många olika markägare.

Utifrån valda kriterier har ett antal områden med särskilt höga värden för den biologiska mångfalden valts ut. Dessa motsvarar 2,9% av den produktiva skogsarealen i Skåne och är uppdelade i två klasser efter prioritet. Dessutom har områden främst i anslutning till utvalda objekt markerats i en tredje klass för framtida restaurering. Totalt omfattar dessa tre klasser ca 6,1% av skogsarealen i Skåne.

I SOU 1997:97 bedömdes skyddsbehovet i den nemoral zonen till 2,8% på kort sikt och mellan 9 och 16% på lång sikt där vissa biotoper kan ha skyddsbehov på 50-100%. Vi har idag inte så stora arealer trädrik mark i Skåne med tillräckliga kvalitéer och därför blir det fråga om restaurering av betydande arealer för att klara målet att bevara den biologiska mångfalden.

Säkerställandet av de skyddsvärda områdena genom reservat, biotopskydd, naturvårdsavtal och frivilliga avsättningar är avgörande för bevarandet av många av de hotade arterna. För att kunna genomföra detta behöver vi mer kunskap om de olika områdena, resurser för säkerställande och administration samt förvaltning och skötsel. Många arter befinner sig i en kritisk flaskhals då deras livsmiljöer aldrig har varit så begränsade som nu. Vi har kanske 10 år på oss att vidta de åtgärder som behövs för att dessa skall finnas kvar.